

Die uw jeugd vernieuwt als die van een arend

De Reformatie

Weekblad tot ontwikkeling van het gereformeerde leven

De ChristenUnie regeert; is er iets veranderd?

Nederland heeft een nieuw kabinet. Voor het eerst neemt de ChristenUnie daaraan deel. Ook de moederpartijen, waaruit de ChristenUnie geboren werd, GPV en RPF, droegen nooit eerder regeringsverantwoordelijkheid. Dat roept de vraag op wat er veranderd is. Waarom is nu wel mogelijk wat tot voor kort uitgesloten leek? Het stelt ook de christenen voor een uitdaging. Betekent deze nieuwe situatie ook iets voor de kerk? Twee weken geleden besteedde dr. E.A. de Boer in deze rubriek al aandacht aan deze vragen. In dit 'kerkelijk leven' voeg ik er nog enkele waarnemingen aan toe.

A.L.Th.de Bruijne ■

In dit nummer

<i>Kerkelijk leven - A.L.Th. de Bruijne</i> De ChristenUnie regeert; is er iets veranderd?	375
<i>Meditatief - P. Schelling</i> Begrijpt u het?	379
<i>Wandelen met God - M.A. van Leeuwen</i> Onder vier ogen...	380
<i>Van binnen naar buiten - L.J. Joosse</i> Missie en maatschappij	382
<i>Achtergronden - W. Wierenga</i> Gesprek met de engel	385
<i>Lied van de week - A. de Heer</i> Geref. Kerkboek 2006 lied 73 Geref. Kerkboek 2006 lied 11	388 390
<i>Uit de kerken</i>	

Come-back van religie?

Hoe verklaar je dat de ChristenUnie nu kan deelnemen aan de regering? Is er iets veranderd? Je hoort de laatste maanden ineens overal dat de secularisatie voorbij zou zijn. De afkalving van geloof en kerk in de westerse wereld zou tot staan zijn gebracht. Ineens mag religie weer, ook in het publieke domein. Als gevolg daarvan is er ook meer openheid voor een partij die - anders dan het CDA - in het publieke domein rechtstreeks vanuit religieuze inzichten opereert. De deelname aan de regering door de ChristenUnie als teken van een kentering in de maatschappij. Met zulke algemene oordelen moet je echter heel voorzichtig zijn. In spiegelbeeld zijn ze net zo eenzijdig en ongenueanceerd als de eerdere stellingnamen waartegen zij zich richten. Zoals eerst secularisatie gezien werd als een soort voorspelbare wetmatigheid voor westerse samenlevingen, zo beginnen velen nu van de weeromstuit een religieuze toekomst voor ons land te profeteren. Het is goed om te beseffen

dat de discussie over de secularisatie in de sociale en historische wetenschappen al langer aan de gang is dan de laatste jaren. Al ver voor 11 september 2001 klonk de vraag of er eigenlijk wel sprake is van een langdurig proces van secularisatie in de westerse wereld. Als meest waarschijnlijke uitkomst van die bezinning beschouw ik de visie die op dit punt met meer woorden spreekt.

Variatie en beeldvorming

Er blijft wel degelijk sprake van een doorgaande secularisatie: hele gebieden van het mensenleven bestaan los van kerk en geloof, en nog steeds zeggen veel mensen geloof en kerk vaarwel. Tegelijk bestaan er trends die daar dwars doorheen lopen en in een andere richting gaan. Traditionele kerken en christenen komen uit de verdediging, profileren zich en organiseren zich opnieuw binnen de samenleving. Daarbij worden ze geholpen door immigranten, die nogal eens een christelijke identiteit hebben. Ook komt het tot revivals onder de christenen, waarbinnen vormen worden aangepast en die ook niet-christenen aantrekken. Verder zie je in de samenleving een breed spectrum van andersoortige religiositeit. Bovendien vertoont ook het leven van veel niet-godsdienstige mensen trekken die eigenlijk een impliciete religieuze functie vervullen, zoals amusement en sport.

het zou te kort door de bocht zijn om de deelname van de ChristenUnie aan de regering te beschouwen als bewijs van een kentering in de samenleving

In het licht hiervan vind ik het te ver gaan om een kentering binnen de samenleving te constateren. Het beeld is daarvoor te gevarieerd en hoe het verder zal gaan, blijft onvoorspelbaar. Ook zijn de machtsverhoudingen in dit land niet werkelijk opgeschoven in christelijke richting. Bij de laatste verkiezingen wonnen vooral SP en Partij voor de Vrijheid. De winst van de ChristenUnie bracht de partij eigenlijk alleen maar terug op het niveau dat GPV en RPF al bijna bezaten voor hun fusie eind jaren '90. Recente opiniepeilingen laten bovendien zien dat CDA, PVDA en ChristenUnie hun meerderheid zomaar weer kwijt kunnen raken. Wel hebben meer mensen oog gekregen voor het feit dat secularisatie niet de enige werkelijkheid is. Vooral in de media, bij opiniemakers en onder sommige publieke figuren is het besef doorgedrongen dat het beeld veelvormiger is. Als gevolg daarvan komt de onderstroom van religie, die nooit afwezig is geweest, vandaag meer in het nieuws en in de media. Dat vormt natuurlijk een factor die een partij als de ChristenUnie meer op de kaart zet. Maar het zou te

kort door de bocht zijn om de deelname van de ChristenUnie aan de regering te beschouwen als bewijs van een kentering in de samenleving.

Interne verslapping?

Een afdoende verklaring voor de veranderde positie van de ChristenUnie hebben we dus nog niet gevonden. Daarom zoek ik verder. Sommigen kijken nu juist de andere kant op. Zij opperen dat zich binnen de ChristenUnie zelf en binnen haar achterban van kerken en christenen een soort secularisatie voordoet. Vroeger stonden politici uit deze traditie en hun achterban pal voor de geboden van God en durfden ze echt anders te zijn en de confrontatie aan te gaan. Dus zouden ze vroeger niet zomaar gevraagd worden om aan een regering deel te nemen, als ze dat al zouden willen gezien de compromissen die daarbij horen. Maar sinds ongeveer 15 jaar bestaat er onder orthodoxe christenen een algehele verslapping. En ook de partij doet water in de wijn. Ze wil vooral zakelijk en inhoudelijk politiek bedrijven, en is bereid om compromissen te sluiten. Dat verklaart dat ze nu kan regeren in een kabinet dat best goede dingen van plan is, maar waarin de items die typerend zijn voor een christelijk-politiek getuigenis tekort komen. Die interne secularisatie herken je als de overgrote meerderheid van haar achterban daarbij staat te juichen.

Deze verklaring is suggestief omdat er een waarheidselement in zit. Ook ik constateer seculariserende tendensen onder orthodoxe christenen en ook in mijn eigen leven. Dan is zo'n conclusie rond de nieuwe rol voor de ChristenUnie gauw getrokken. Maar zij klopt niet. Want ook binnen de kerken is er gelukkig meer aan de hand dan secularisatie. En bovendien is die zakelijke en compromisbereide houding van de christelijke politiek helemaal niet nieuw. Ook bij de moederpartijen GPV en (in mindere mate) RPF bestond deze al. De huidige politici verschillen niet werkelijk van vorige lichten. De jarenlange bestuurlijke traditie van GPV en RPF in gemeenten en provincies onderstreept dat. En ook vroeger al viel deze trek van christelijke politiek bij andere partijen op. Zoals André Rouvoet enkele malen hoge ogen gooide in verkiezingen rond de beste politicus, zo overkwam dat evengoed voorgangers van hem. Om mij tot de GPV-traditie te beperken: ook Jongeling, Verbrugh, Schutte, Van Middelkoop en Veling vielen herhaaldelijk op door ambachtelijke politieke bekwaamheid en constructief politiek optreden. Zij zijn daarom door buitenstaanders omstandig geprezen. Omgekeerd was het juist Arie Slob die met zijn ijver voor gebedsbijeenkomsten juist in de recente periode haast openlijker een relatie legde tussen het christelijke geloof en politiek optreden dan zijn voorgangers. Ook deze verklaring is te gemakkelijk.

Getuigen en christianiseren

Volgens mij beleven wij vandaag de ontknoping van een jarenlang debat binnen de christelijke politiek zelf. Zowel binnen GPV als RPF bestonden vanouds meerdere lijnen in het denken over de politieke verantwoordelijkheid van christenen. De oudste lijn binnen het GPV beschouwde het politieke forum vooral als een plek om publiek te getuigen van Christus en zijn kerk. Niet wat praktisch haalbaar was, maar dit getuigenis vormde het doel. Een tweede lijn binnen het GPV, gedragen door A.J. Verbrugh, legde juist wel nadruk op het concrete politieke ambacht. Maar bij de invulling van dat ambacht speelde de idee van een 'burgerlijke' of 'ondiepe' christianisering van de samenleving een rol. Zelfs een niet-christelijke overheid moest bijvoorbeeld volgens Verbrugh God publiek eer brengen. Binnen een 'nationaal-gereformeerde' politiek vormt de wet van God in haar 'ondiepe' dimensie het instrument. In de invulling van het ambacht werd die wet als norm aan volk en overheid voorgehouden. Vooral in de jaren '80 groeide een derde lijn, volgens mij voor een belangrijk deel voortgekomen uit het denken van Prof. dr. J. Douma. Zijn eerherstel voor de gedachte van een 'algemene genade' zonder daarbij allerlei kuyperiaanse speculaties en idealen over de historische rol van een christelijk Nederland mee te nemen, gaf nieuwe vrijmoedigheid voor de dienst aan God en mensen in het publieke domein. Hij zag in het ene rijk van Christus twee regimenten en voorkwam zowel de verkerkelijking van de politiek in de vrijgemaakte traditie als het mengsel van christelijke nostalgie en idealisme in de lijn van Verbrugh. Politiek is een ambacht waarmee je zakelijk en constructief het goede zoekt voor de samenleving en waarbij je jezelf als christen natuurlijk genormeerd weet vanuit Gods woord. Je komt er openlijk voor uit dat je daar uit put, maar je gebruikt als het kan ook argumenten die iedereen deelt. En je realiseert je dat het politieke domein niet de kerk is, zodat je nooit onder compromissen uit komt. Behalve Douma zie ik Veling en (J.P.) De Vries als belangrijke vertegenwoordigers van die benadering. Ook binnen de RPF bestonden meer stromingen. Behalve een getuigende lijn (vaak de meer evangelische) en een licht theocratische visie (bijvoorbeeld bij Kadijk en Van Deursen) ontwikkelde zich onder invloed van de Reformatorische wijsbegeerte ook een zakelijk-ambachtelijke benadering. Het boek *Reformatorische staatsvisie* uit 1992, van een nog jonge André Rouvoet, markeert die benadering, evenals verschillende publicaties van (Roel) Kuiper.

Claim

Volgens mij is de lijn 'Douma, Veling, Rouvoet' binnen de ChristenUnie (in ieder geval landelijk) dominant geworden. Dat betekent niet dat het christelijke gehalte minder wordt.

Nog steeds putten christenpolitici voor hun argumentaties uit de Bijbel. Dat valt ook op, getuige het feit dat juist rond de huidige deelname van de ChristenUnie aan de regering sommigen hun oude liberale argumenten weer van stal halen en verklaren dat zo'n beroep op de Bijbel strijdt met de spelregels van het publieke domein. Bovendien is er sinds het ontstaan van de ChristenUnie meer dan daarvoor nadruk gelegd op de christelijke houding en stijl van de politici zelf. Toch vormt de overwinning van deze al lang bestaande lijn binnen de traditie van de ChristenUnie een verklaring voor de huidige deelname aan de regering. Want op één punt bewerkt zij een verschil met vroeger.

Niet langer gaat het optreden van christelijke politici, hoe ambachtelijk en zakelijk ook, gepaard met een claim op anderen. Wie

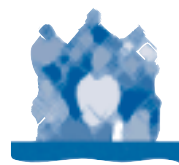
in plaats van de toonsoort van de normatieve claim komt die van de dienstbaarheid

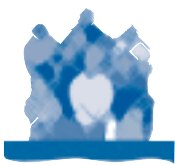
publiek getuigt, maar ook wie zijn zakelijke ambachtelijkheid invult met een oproep om God te eren en zijn wet na te leven, legt een claim op zijn omgeving. In plaats daarvan wordt vandaag regelmatig teruggegrepen op de brief van Jeremia aan de ballingen in Babel (Jer. 29) en op de daarbij passende houding van Daniël. Overigens treffen wij die verwijzing al bij Augustinus aan. Daardoor wordt de spits van het optreden van christenen in de samenleving niet meer gelegd bij een publiek opkomen voor de eer van God of een publiek appèl om Gods geboden te gehoorzamen. Christenen zijn als kinderen van Gods koninkrijk tegelijk burgers van de aardse stad. Om Gods wil weten zij zich geroepen om het goede voor die stad te zoeken. In plaats van de toonsoort van de normatieve claim komt die van de dienstbaarheid.

Het is precies die claim die volgens mij in het verleden anderen kopschuw maakte, ook waar zij de politieke ambachtelijkheid en zakelijkheid binnen GPV en RPF best herkenden. Het wegebben van die claim in het optreden van de ChristenUnie, zie ik als een belangrijke verklarende factor voor de gewijzigde situatie van vandaag.

Toch publieke eer

Misschien zegt iemand nu: 'zie je wel, toch secularisatie! Zo verzwijg je dus de naam van Christus in het publieke domein!' Dat kan inderdaad een risico zijn, maar het hoeft helemaal niet met deze benadering samen te gaan. In de eerste plaats merkte ik al op dat een christenpoliticus veel van zijn inzichten direct of indirect ontleent aan Gods openbaring. Dat moet hij of zij juist niet verstoppen. Anders dan veel mensen denken, dient het de commu-

nicatie in onze plurale samenleving juist niet om alles zoveel mogelijk in algemene termen te zeggen en je eigenlijke kaarten besmuikt achter je rug te houden. De kennis van Christus ontsluit soms op een verrassende manier de maatschappelijke werkelijkheid. In de tweede plaats is elke christen geroepen om gelegenheden die God van tijd tot tijd geeft, te benutten en als men ernaar vraagt rekenschap af te leggen van de hoop die in je is (Col. 4; 1 Pet. 3). Ook bij een zakelijk-ambachtelijke wijze van politiek bedrijven zal het komen tot momenten dat je als politicus publiek getuigt van Christus. Maar daarin ligt niet je specifieke politieke doel, het is een werkelijkheid die in het leven van iedere christen aan de orde is. Zoals een bakker brood moet bakken en tegelijk moet spreken van Christus als zich een gelegenheid voordoet, zo moet de politicus zijn ambacht uitoefenen.

En tenslotte moet de oproep om God te eren en te gehoorzamen, ook in de samenleving en ook door overheden, wel degelijk klinken. Maar als taak van de kerk. Die oproep vormt immers een aspect van het evangelie dat door de kerk in deze wereld publiek hoog gehouden wordt (Opb. 14:6v). De terechte accenten die de huidige ChristenUnie zet, kunnen alleen maar bestaan tegen het decor van de kerken waaruit de politici voortkomen en die het evangelie op deze manier ook publiek naar voren moeten brengen. Bijkomend voordeel daarvan is bovendien dat zo de moralistische en claimende indruk die een losse oproep om Gods geboden te gehoorzamen zomaar maakt, voorkomen kan worden. Gods geboden staan nooit op zichzelf maar liggen altijd ingebed in het evangelie.

De samenleving moet niet geconfronteerd worden met 'Gods goede geboden' op zichzelf maar met het evangelie van Christus, en zo ook met Gods goede geboden. Dat is niet de eerste taak van politici maar van de kerk.

Samenloop en leiding

Er is dus inderdaad iets veranderd. In de publieke opinie is het gesloten seculiere front doorbroken, zodat christenen die argumenten vanuit de inhoud van hun geloof meer dan eerst gehoord worden. En in de traditie van de ChristenUnie zelf heeft een zakelijk-ambachtelijke visie gewonnen, die zonder een christelijke claim openlijk christelijke inzichten politiek durft te vertalen. Het is een samenloop van omstandigheden dat die beide veranderingen vandaag contact met elkaar maken. Zij verklaren dat de ChristenUnie anders dan vroeger nu kan deelnemen aan de regering.

Maar wie over 'samenloop' spreekt, spreekt van onderop. Van bovenaf ziet dit eruit als Gods regering. Op dit punt moet ik voorzichtig zijn. Wie zal zeggen hoe Gods leiding vandaag loopt? Toch mag je daarnaar zoeken, mits je maar bescheiden blijft en open staat voor cor-

rectie van je visie. Persoonlijk denk ik dat de HEER vandaag een bijzondere kans geeft aan christenen uit de ChristenUnie om zich in te zetten voor dit land en zo zijn naam groot te maken. Ik wil zelfs niet verhelen dat ik daarin een element van zegen zie op de eenwording van GPV en RPF. Als wij terugzien is er namelijk ook iets om ons voor te schamen. Ik herinner mij de jarenlange discussies over het lidmaatschap van leden uit andere kerken, samenwerking, lijstverbinding en lijstineenschuiving. Gelukkig waren er ook toen actieve en bekwame politici, maar wat is er veel energie gaan zitten in het bestrijden van elkaar en in deze interne conflicten. In een politieke partij behoort zulke energie te zitten in de dienst aan de samenleving en zo aan de eer van God. Wat betreft de GPV-traditie is het (opnieuw) Prof. dr. J. Douma geweest die (in ieder geval kerkelijk, tot in de kolommen van deze rubriek toe!) het voortouw nam op weg naar intensievere samenwerking en uiteindelijk fusie. Hoewel ik weet dat sommigen onder ons dit juist precies omgekeerd zien, kan ik er zelf niet omheen in de gelegenheid die zich nu voordoet, een element van Gods zegen over die beweging te herkennen.

Zegen

Zegen verplicht. Daarom zal veel gevraagd worden van de christelijke bewindslieden uit het kabinet. Tot hen behoort ook Eimert van Middekoop, jarenlang medewerker van ons blad, die minister van defensie werd. We wensen hem van harte geluk met dit hoge ambt en bidden hem en de andere bewindslieden Gods zegen toe. Het gebed voor de overheid, dat bij kerken en christenen hoort, is voor alle bewindslieden. Maar het krijgt juist bij hen die we herkennen als broeders en zusters een extra spits. Die broeders en zusters zien we overigens niet alleen bij de ChristenUnie maar ook in andere partijen.

Bij deze betrokkenheid en dit gebed denk ik niet speciaal aan de typisch christelijk-morele speerpunten, zoals het beleid rond abortus of homohuwelijk. Het lijkt mij juist een risico dat de christelijke achterban vooral daarop let om het succes van de kabinetsdeelname aan af te meten. Juist wie politiek zakelijk-ambachtelijk ziet, zal oog hebben voor de volle breedte van het programma van een partij en de doorwerking daarvan in het kabinetsbeleid. Het ging er immers niet om Nederland op een aantal springende punten toch weer een beetje 'christelijker' te maken of de speciale belangen van de christelijke bevolkingsgroep te dienen. De roeping is juist dat wij om Christus' wil in de volle breedte het goede zoeken voor alle mensen, zelfs voor onze 'vijanden'.

Dr. Ad de Bruijne is universitair docent aan de Theologische Universiteit te Kampen.

Begrijpt u het?

‘Jullie begrijpen het niet!’, Johannes 11:49

P. Schelling ■

De weken naar Goede Vrijdag en Pasen toe, die we wel de lijdensweken noemen, zijn weer begonnen. Onze landgenoten, voor zover meest in het Zuiden van het land en meest van rooms-katholieken huize, herinneren ons altijd luidruchtig daaraan. Hoewel, we hoorden dat het percentage actieve carnavalvierders opnieuw is gedaald. De secularisatie slaat ook overal toe... Of is ook in het Zuiden Plasterks ietsisme in opmars? De band tussen het carnaval en de lijdensweken was toch al ver te zoeken. Wie begrijpt nog waarom het eigenlijke feest pas mag beginnen na de speciale hoogmis op de zondagmorgen? Ach, wie begrijpt überhaupt nog wat we overdenken in deze weken? De lijdensweg van de Heiland der wereld? Die uitloopt op zijn dood aan het kruis en zijn opstanding uit het graf? Begrijpt u het?

‘Jullie begrijpen er niets van!’, riep ooit een hogepriester.

Het loopt tegen Pasen en de Rabbi van Nazaret is onderweg naar de stad om het feest te vieren. Alles wat over Hem geschreven is gaat Hij volbrengen deze laatste dagen. Maar Hij leidt ze in met een verbazingwekkend teken van zijn heerlijkheid. Zijn vriend was ziek geweest, maar Hij liet het erop aankomen en uiteindelijk was Hij nog onderweg toen het bericht kwam van zijn overlijden. Dat was omdat Hij geloof vroeg en dat hield Hij vol tot bij het graf: ‘Open maken! Maar, Here, dat kan niet meer om de stank! Ik heb je toch gezegd, Marta, dat je Gods grootheid zult zien als je gelooft?’ (40). En dan gebeurt het: met groot gezag roept Hij zijn vriend het graf uit en geeft hem terug aan zijn zusters.

Verbijsterd komen veel toeschouwers tot geloof in Hem. Maar er zijn er ook die onraad ruiken en de autoriteiten waarschuwen. Het Sanhedrin is in verwarring: Hij doet van alles, maar wat doen wij? Straks grijpt de Romein nog in en dan zijn we alles kwijt (47v.).

Maar dan staat de hogepriester op, de hogepriester van dat jaar: hij was echt in functie. Hij, krachtig bestuurder als hij is, ergert zich aan de paniek. Jullie begrijpen er niets van! De oplossing van het probleem is toch logisch? Inderdaad loopt het hele volk gevaar, dus er is maar één uitweg: liquideren die man. Dit is nu typisch zo’n situatie waarin je één man voor het volk moet opofferen. Gewoon: één voor allen. Dat is toch helder (49v.)?

Kijk, schrijft Johannes (51v.), daar zei niet iemand zomaar wat uit zichzelf, nee, de hogepriester in functie kondigde Jezus’ dood aan in de plaats van het volk. En er zijn er veel meer in gevaar: Hij gaat ook sterven om de verstrooide kinderen van God bijeen te brengen. Op zijn bloed gaat een wereldwijd huis van redding voor Gods volk gebouwd worden.

Begrijpt u het? Een heel eenvoudige regel van plaatsvervangings zet u op uw plaats: Eén in uw plaats moet het dodelijke gevaar afwenden. Op dat welbegrepen eigenbelang wees de hogepriester in functie. Die zelf intussen blij gaf er niets van te begrijpen - had hij de wijsheid van God begrepen, dan zou hij de Here der heerlijkheid niet hebben gekruisigd, zegt Paulus later over hem (1 Kor. 2:8).

Kajafas - hij heeft, begrijpelijk, een slechte naam onder ons. Maar het geheim van Gods wijsheid legde hij bloot. In de eenvoudige, maar wrede logica van deze bestuurder van Israël legt God het mysterie van zijn liefde.

Begrijpt u het? Och, een kind kan het begrijpen eigenlijk... Maar we moesten er toch nog maar eens over doordenken de komende weken. Want zijn liefde is meer dan uitvloeisel van onze logica. Zij is, zong de Engelse dichter (Lb. 192), een groot geheim dat heel mijn hart en ziel vraagt. Dan vraagt een mens met die andere dichter (Lb. 177) heel ootmoedig: ‘Leer mij, o Heer, uw lijden recht betrachten!’

Ds. Pieter Schelling is emerituspredikant van de Gereformeerde Kerk te 's-Hertogenbosch.

Onder vier ogen...

wandelen met God

Wandelen met God heet deze rubriek. Met God leven in de praktijk van elke dag, hoe doe je dat? Ik wil nog een keer inzoomen op het gebed.

Omdat het de slagader is van je band met God.

Wandelen met God begint met bidden.

M.A. van Leeuwen ■

Impuls

Nóg een keer, zei ik, want in een vorige 'Wandelen met God' schreef ik ook al over het gebed. Ik heb toen geprobeerd om met de woorden van Efeziërs 2:18 (*dankzij hem hebben wij allen door één Geest toegang tot de Vader*) een impuls te geven aan ons gebedsleven. Op dit stukje kreeg ik een reactie van iemand, die mij vroeg dit verder uit te werken. Met name op het punt van 'de intimiteit van het gebed'. Hoe ziet zo'n persoonlijke relatie met de drieënige God - dat is die intimiteit - er dan uit? Wat merk je daarvan in de praktijk? Dit om te voorkomen dat impulsen voor het gebedsleven bij impulsen blijven. Je leeft er even van op, maar er verandert verder niks.

Uitwerking

Nou heb ik niet de illusie dat deze uitwerking opeens tot een spectaculaire verandering van ons gebedspatroon zal leiden. Het gebed blijft toch in de eerste plaats een verantwoordelijkheid van onszelf. Je moet daarin zelf willen investeren. Boeken, artikelen, overdenkingen en dergelijke kunnen wel helpen, maar alleen als bij ons *van binnen* een verlangen leeft om te groeien in de relatie met God.

Een verlangen trouwens waar je om kunt bidden. Er is niets wat de heilige Geest ons liever wil geven dan dat.

Genoeg inleidende opmerkingen.

Ik geef door wat ik zelf weer van zoveel anderen heb geleerd als het gaat om het gebed. En ik hoop dat dit meer is dan één van de zovele impulsen.

Kind van God

De strekking van mijn vorige artikel was dat bidden betekent, dat je het voorrecht hebt (gekregen!) om binnen te mogen treden in de kring van de drie-enige God. (naar uitspraak van C.S. Lewis). Ik haak daarbij aan en probeer opnieuw onder woorden te brengen wat de rijkdom hiervan is.

En dan begin ik met *het feit*, dat wij onszelf in Jezus Christus kinderen van God mogen noe-

men. Bidden is om te beginnen: *beseffen wie je bent voor God*.

Beseffen dat God je een Vader-kind relatie aanbiedt.

Niet die van Schepper-onderdaan. Nee, de meest onvoorwaardelijke relatie die er is: die van ouder en kind. Dit klinkt voor een heleboel gelovigen als zeer bekende muziek in de oren. Kind van God zijn. En toch functioneert het in de praktijk vaak maar moeizaam, mondjesmaat.

We zijn zo snel zo onzeker over onze 'positie' bij God.

We zijn zo snel van ons stuk gebracht.

Omdat we het toch wat erg magertjes vinden wat wij God te bieden hebben.

Er zou toch meer bij ons te zien moeten zijn, als we ons geloof echt serieus namen.

Meer bijbellezen. Meer bidden.

Vooraf van jongeren hoor je die opmerking nogal eens. 'Ik geloof wel in God, maar ik vraag mezelf af of ik wel kan zeggen dat ik een oprechte gelovige ben. Want ik doe er zo weinig aan.'

Nou is het nooit verkeerd om jezelf zo'n serieuze vraag te stellen.

Want het kan zijn dat je inderdaad te makkelijk bent.

Maar mijn ervaring is, dat jongeren die deze vraag stellen, vaak heel erg betrokken zijn. Ze komen meestal graag naar de kerk, doen actief mee in de gemeente en zijn vaak ook maatschappelijk nog bezig om hun geloof handen en voeten te geven.

Wat is hun punt dan? Dat ze zo weinig toekomen aan het onderhouden van hun band met God. Ze doen veel *voor* God, maar ze zijn te weinig *met* God.

Daarom stellen ze die vraag: ik geloof in God, ik hou van Hem, maar heb ik nu wel een serieuze relatie met Hem?

Om *die* twijfel tegen te gaan, én om een krachtige impuls te krijgen voor je persoonlijke tijd met God, is het krachtigste medicijn: jezelf elke dag opnieuw te verzekeren van je status bij God. Beseffen hoe geliefd je bent in Jezus Christus. Mijn hart zegt misschien: *jij* kind van God? Dat had je gedroomd, je houdt jezelf voor de gek.

Maar ik moet ook niet naar mijn hart luisteren, ik moet luisteren naar wat Jezus schreeuwt vanaf het kruis: mijn God, mijn God waarom hebt U mij verlaten?

Jezus heeft maar één keer in zijn leven God *niet* aangeroepen met Vader. En dat was op het moment dat hij die band met God kwijt was. In die drie uur inktzwarte duisternis.

Als ik zekerheid zoek over mijn relatie met God, over mijn positie bij Hem, dan moet ik niet kijken naar mezelf. Ik moet kijken naar het kruis en tot me laten doordringen wat daar precies gebeurd is.

Jezus werd uit de familie van God gestoten. *In mijn plaats.*

En die drie woorden zeggen alles. Omdat Jezus hier mijn plaats heeft ingenomen, op het allerswartste moment in de geschiedenis, hoef ik nooit meer aan mijn status bij God te twijfelen. Aan de doorboorde voeten van Jezus zie ik wie ik ben, hoe geliefd ik ben. Door Jezus zelf. En door zijn Vader. *Voor altijd* kind van God. Voor altijd.

Hoe belangrijk is het dan niet om je die status elke dag weer te herinneren?

Om te voorkomen dat je jezelf toch weer op het verkeerde been zet. Dat je toch je positie bij God afhankelijk gaat maken van wat jezelf presteert of juist *niet* presteert.

De Geest

Wat verder essentieel is voor een persoonlijk geloofsleven is het gebed om de Geest.

Als Jezus zijn leerlingen leert bidden (Lucas 11), dan leert hij ze vooral bidden om de heilige Geest. Dat moet mij aan het denken zetten. Blijkbaar hebben wij voor ons leven met God vooral de Geest nodig.

Maar je hebt de Geest toch al, als je gelooft?

Ja, maar mogen weten dat de Geest in je woont of die Geest ook echt 'inschakelen', dat is een wereld van verschil. Je kunt bidden en weten dat God van je houdt, weten hoe je vergeving van zonden krijgt, weten wat Jezus aan het kruis gedaan heeft, zonder dat het je echt *raakt*. En nou ben ik niet op zoek naar gevoelens als kwaliteitsproef van ons geloof. Ik probeer aan te geven hoe wij ons geloof persoonlijk kunnen maken. Zodat als je bidt, je niet alleen *weet* dat God van je houdt, maar je dat ook *proeft*. En als je bijbelleest, je niet alleen woorden van God hoort, maar je ook aangesproken voelt. Je wist het allemaal al in je *hoofd*, maar je merkt het nu ook in je *hart*. Die gevoelens komen niet vanzelf. Dat is nou het typische werk van de heilige Geest. Alleen de Geest kan mij in vuur en vlam zetten voor God. Kan ervoor zorgen dat mijn geloof geen dorre theorie is, maar levende praktijk.

Geloven dat je een kind van God bent, dankzij Jezus Christus is een geweldig voorrecht. Maar Jezus wil zo graag dat je dat ook *aan den lijve* ondervindt.

Dat je *proeft* hoe goed zijn God en Vader is. En daarom leert Jezus ons bidden om de Geest.

Motivat

Tot slot. Wat heel belangrijk is voor een levende relatie met God, is dat je regelmatig stilstaat bij de vraag: gaat het mij in het gebed om *God*, of om iets van God gedaan te krijgen? Wat is mijn motivatie eigenlijk om te bidden? Waarom is dat belangrijk?

Omdat ik niet altijd krijg wat ik vraag.

En dan worden mijn gebeden niet verhoord, vind ik, en raak ik teleurgesteld in God.

Met als gevolg: dat je gebedsleven inzakt en je band met God losser wordt.

Om ons hiervoor te bewaren, leert Jezus ons op een bepaalde manier naar God te kijken. Hij zegt: een echte vader zal zijn kind nooit een schorpioen geven (Lucas 11).

Dat doet God dus ook niet...

Als God iets *niet* geeft, vroeg ik blijkbaar om een schorpioen, en die geeft God niet.

Vertrouw ik daarop? Of ben ik vooral teleurgesteld, als God 'nee' zegt?

Bidden is erop vertrouwen dat God altijd bezig is met mijn welzijn, ook als Hij mij niet geeft wat ik vraag. Als deze Vader niet ingaat op mijn verzoek, dan wil Hij mij iets leren.

Misschien ben ik niet met God bezig.

Wil ik alleen maar dingen van Hem gedaan krijgen, maar wil ik Hemzelf niet.

Misschien zegt God 'nee', omdat Hij wil dat ik nou een keer echt in gebed kom tot Hem. Dat ik Hem zoek om wie Hij is: mijn Vader in Jezus Christus.

Die, koste wat het kost, mij binnen wilde halen in zijn familie.

Is dat voor mij misschien een vanzelfsprekendheid geworden? Raak ik er niet meer van onder de indruk dat Gods eigen zoon zijn plek in de familie wilde afstaan voor *mij*?

Het zou een geweldige verschraving betekenen van mijn geloofsleven.

Het zou de dood in de pot zijn. En dat wil God niet...

Daarom zegt Hij soms 'nee'. Juist om ons weer des te sterker aan zich te binden. En Hem te leren vertrouwen. Opnieuw. Of nog steeds. Of misschien voor het eerst.

Erop te vertrouwen, dat deze Vader alles wat ik nodig heb ook echt zal geven.

In het gebed leer ik dat vertrouwen. Want ik mag bidden in Jezus' naam.

En Jezus is de garantie dat God mij altijd als zijn geliefd *kind* zal blijven zien en behandelen.

Wandelen met God begint daarom met bidden.

Heel intiem, onder vier ogen.

En tegelijk beseffen, dat je aan de voeten van Jezus zit.

Het houdt je geloof persoonlijk. En levend. Dat is de les die de Geest mij leert.

Ds. Mark van Leeuwen is predikant van de Gereformeerde Kerk te Rotterdam-Oost.

Reacties: mark.vanleeuwen@hetnet.nl

Missie en maatschappij

Terecht is er opnieuw aandacht voor de rol van religie en geloof in de samenleving. Meer dan enige jaren geleden wordt vrij algemeen erkend dat religie in persoonlijk en collectief opzicht iets positiefs kan uitwerken in het leven en samenleven van mensen.

L.J. Joosse ■

Onze zeventiende-eeuwse broeders en zusters hebben niet alleen een publieke theologie ontwikkeld, maar vanuit hun geloof zonder een verborgen agenda werkelijk de samenleving geholpen. Zij grepen kansen om in koloniale gebieden het initiatief te nemen voor de opbouw van rechtvaardige samenlevingen. Hun historische bijdragen kunnen inzichten verhelderen voor de actuele uitstraling van missionaire kerken in andere culturen.

In drie artikelen heb ik daarover eerder iets gezegd. Nu gaat het om een globale samenvatting van het optreden van de kerk in vroegmoderne, koloniale situaties. Enkele aspecten zijn van bijzonder belang, het profiel van de kerk, haar relatie met het politieke bestuur, haar rol tot vorming van koloniaal burgerschap en in de opbouw van een koloniale samenleving.

West-Indië

Vanuit Europa werden de Caraïbiën met Noord- en Zuid-Amerika destijds als West-Indië betiteld. Gereformeerden kregen er de kans een nieuwe samenleving gestalte te geven. Zeker drie factoren maakten dat in die gebieden mogelijk.

Ze werden er door handelsautoriteiten niet voor de voeten gelopen. Deze waren zelf vaak van orthodoxe huize. Te denken valt aan de familie Van Rensselaer, Pieter Stuyvesant, Jan Pieter Tolck, gouverneur op Curaçao en Jan van der Wal in West-Afrika en op de Antillen. Niet alleen in het begin maar permanent kon de kerk er haar coöperatieve relatie met het politieke bestuur opbouwen en handhaven. Zelfs toen de kolonie onder Engels bestuur kwam, was er nauwelijks enige kerkelijke en sociale wijziging in de situatie op Manhattan.

Voorts, de kerk was er meer dan een instituut. Veelszins werden er preekplaatsen in de openlucht ingericht. Het duurde soms jaren voordat predikanten een kerkbestuur instelden. Zij domineerden er als publieke vertegenwoordigers van het kerkgezag. In hun bagage zat een restrictieve theologie: zij respecteerden het onderscheid tussen kerk en overheid, stelden grenzen aan eigen

gezag en tegelijk aan die van de politiek. Ten slotte moest in die regio's de samenleving door migranten van de grond af worden opgebouwd.

Koloniale kerk

Onder leiding van predikanten werd er op allerlei schepen in het Atlantisch gebied gepreekt en avondmaal gevierd. De koloniale kerk werd overal een preekplaats voor een 'woeste hoop' van toehoorders en profileerde zich als avondmaalgemeenschap. Wie vrijwillig gedoopt wilde worden, kon zich bij de predikant vervoegen, participatie in de avondmaalviering maakte ieder pas tot volwaardig lidmaat. De predikant bepaalde de toegang daarvoor.

Deze hield geloofwaardigheid en betrouwbaarheid in. Ieder belijdend lidmaat diende de kerkelijke confessies te onderschrijven. Dat maakte de publieke kerk tot belijdeniskerk, geen volkskerk. Soms konden Lutherse gelovigen in de viering deelnemen, wel op Manhattan maar niet in West-Afrika, in de gemeente te Elmina. Dit bracht kerken tot een vaste correspondentie met elkaar en universeel overleg over de opleiding van predikanten en ander kerkpersoneel om orthodox te blijven.

Met de samenleving voelde de kerk sociale verbondenheid, omdat zij onderdeel was van de publieke wereld. In haar milieu ging de kerk na in hoeverre kolonisten en Indianen religieus besef hadden en dat praktiseerden. Behalve een juridisch platform gaf gemeenschappelijk godsbesef de maat aan voor enige verbondenheid als vertrekpunt voor ontmoeting en samenwerking. Het kerkbestuur beperkte zich tot de religieuze zaken van de kolonie, zij ontwikkelde over het algemeen geen politiek programma. Wel was de kerk uitgangspunt voor haar visie: ze bekeek haar missie in de kolonie van binnenuit, vanuit de kerk, in Christo, namelijk vanuit Jezus' genadeheerschappij. Zij was daardoor christocratisch georiënteerd en brak met de middeleeuwse theocratie alsof de kerk goddelijk gezag toekwam over heel de samenleving.

Kerk en politiek bestuur

Anders dan Presbyterianen en Rooms-katholieken gebruikten Gereformeerden overheden niet als haar politiek instrument, evenmin omgekeerd de kerk instrument was van de politiek. Zelfstandig trachtte zij haar kerkgezag te profileren, zij het coöperatief, in samenwerking met koloniale autoriteiten.

Dat hield waar nodig kritiek in op overheidsbeleid. Macht was niet verwerpelijk, maar in geen geval goddelijk. Dat zette de toon voor protest tegen machtsmisbruik, en patroons en gouverneurs waren doorgaans uiterst gevoelig voor kritiek van de kerk. De kansel werd een gevreesd wapen in elke kolonie. Gezag was er trouwens te koop, rustte niet meer op geboorte of erfenis, eerder op landaankoop en het ronselen van contractarbeiders en migranten.

Leiderschap en ongelijkwaardigheid waren nog wel goddelijk gegevens. De Here zelf maakte verschil in mensen door verleende bekwamenheden en bevoegdheden. Ontvangen talenten en bevoegdheden dienden voor het welzijn van mensen en van de religie.

Waar het heil van mensen niet werd gediend, klonk protest. Tegen tirannieke leiders gold het recht van verzet en opstand. Niemand mocht slaaf worden van tirannie. Scheepskapiteins dienden geen schipper naast, slechts onder God te zijn. Wangedrag van scheepsofficieren werd bij terugkeer beloond met civielrechtelijke procedures.

Voor slaven gold sociale gehoorzaamheid als uitgangspunt. Het door God verleende gezag en de leidinggevende capaciteiten moesten worden gerespecteerd. Dit respect was een bewijs van ware vroomheid. Aan de sociale verdeling van rangen en standen werd zodoende geen eind gemaakt. Maar wie als slaaf werd mishandeld, had het recht om weg te lopen, zo preekte dominee Udemans vanaf zijn Zierikzeese kansel. Hij voegde er aan toe dat je onrechtvaardig behandelde en weggelopen slaven niet naar wrede werkgevers terug mocht brengen. Afschaffing van rangen en standen was er sociologisch dus niet bij, ethisch was tiranniek machtsmisbruik en mishandeling taboe, zeker voor kerklidmaten en liefhebbers van de gereformeerde religie. Daarom zag men er scherp op toe, niet óf men slaven had maar of het personeel goed werd 'getrakteerd', zoals dat heette.

In het verzet tegen tirannie werd echter niet een slachtofferrol gezocht. Martelaarschap was geen ideaal, noch oplossing voor sociale en politieke problemen. Een goed bestaan, ook een goed salaris, was vaak richtinggevend eventueel te verhuizen. Toen dominee Caspar Staphorst van Edam naar zijn smaak geen eerlijke salarisbetaling werd gegund, zag hij er in 1639 van af in West-Indië te gaan werken. Hij zou als ervaren predikant financieel gelijk worden gesteld met beginnende predikanten. Jonge predikanten als de Groningse Johannes Rademaker in 1638 wezen uitzending nogal eens af nadat ze familie en vrienden hadden geraadpleegd. Predikanten die Duitse staten

of Frankrijk waren ontvucht, incasseerden echter een slechte 'traktatie' in vergoeding en onderdak, zoals Johannes Polhemius (1654-1676) op Long Island. Publiek protest en inzet moest niet ten koste gaan van persoonlijke en familiale belangen, zo redeneerden velen in de kerk.

Kerk en koloniaal burgerschap

Migranten troffen in diverse koloniën een 'sociaal niemandsland' aan. De samenleving lag naar hun besef braak, relaties moesten van de grond af worden opgebouwd. Vooral Fransen trokken groepsgewijs als familie, vrienden en kennissen naar de kolonie in het transatlantische gebied. Zij stelden zich onder een familiehoofd. Deze werd, waar het Rooms-katholieken betrof, met de kerkleiders verplicht levenslang voor de kolonisten te zorgen. Hugenoten werden verplicht in korter tijd baas op eigen land te worden. Nederlandse patroons waren hooguit drie jaar voor de door hen aange trokken migranten verantwoordelijk.

Mede door predikanten en hun kerkbestuur werden kolonisten gevoed met de waarden van persoonlijke vrijheid en verantwoordelijkheid. Verantwoordelijkheden kregen in de kolonie een beperkte radius. Patroons en familiehoofden hadden zeggenschap over eigen onderdanen of gezinsleden. Er was sprake van uitgebreide families, omdat allen die op ontgonnen plantages werkten tot het desbetreffende huishouden werden gerekend. Maar uitoefening van gezag gold slechts eigen kring en hing af van capaciteiten voor leiderschap en beheer. Hoe meer gaven je bezat, des te groter en breder was jouw verantwoordelijkheid, zoals voor de uitstraling van naastenliefde in de kolonie. De beperking van gezag tot het eigen milieu gaf burgerschap in kolonie een locale, hoogstens regionale kleur ten behoeve van individuele en graduele zelfbeschikking. Dat nam niet weg dat wie meer talenten en gaven had gekregen, ook meer persoonlijke plichten moest waarmaken en meer barmhartigheid of naastenliefde diende te bewijzen.

In de Republiek bestond er veelszins consultatief bestuur, waarom er veel adviesorganen waren gecreëerd ter assistentie van politiek bestuur. Echter, in diverse koloniën deelden getalenteerde kolonisten zelf in het koloniale bestuur, eenhoofdig gezag was uitzonderlijk. Zo namen gegoede kolonisten op Manhattan uiteindelijk geen genoegen met het beleid van directeur Willem Kieft dat hij ten opzichte van Indianen voerde. Na zijn verschrikkelijke Kieftoorlog met Indianen legde hij in politiek opzicht zelf het loodje, mede door het predikanten protest. Het leverde definitief deling van zeggenschap onder kolonisten op.

Naast deze gelaagdheid in erkend burgerschap was individuele vrijheid strakke norm. Dwang was 'uit den boze', zo werd in de kerk verkondigd, met invoering van persoonlijke vrijheid van geweten als gevolg. Dit stempel van persoonlijke vrijheid en verantwoordelijkheid bracht geen gelijkheid, wel gelijkwaardigheid van allen. In de kerk werd niet naar afkomst of natie geoordeeld, maar

naar kwaliteit van geloof en karakter. Dat had uitstraling op elke burger.

Voor Franse en Engelse kolonisten bleef burgerschap nationaal gekleurd, omdat hun koloniale samenlevingen van bovenaf werden geïnstrueerd. Nederlandse koloniën in West-Indië toonden een breuk met het Europese absolutisme en collectivisme: iedere kolonist was niet allereerst onderdeel van de collectief opgebouwde koloniale samenleving, maar allereerst heer in eigen huis. Hij had een behoorlijke mate van zelfbeschikking voor zijn persoonlijke religiepraktijk en leefwijze. Tegelijk werd hij door de kerk permanent gevoed met de opdracht hogere gezagsdragers te eerbiedigen en zijn vrijwillig aangegane sociale verplichtingen na te komen.

Kerk en koloniale samenlevingen

Het bestaansrecht van de kerk en andere religies leverde de kolonie religieuze veelkleurigheid op. Dat accentueerde minstens een religieuze tweedeling van de koloniale samenleving zonder dat dit ten koste ging van sociale netwerken. Het sterk confessionele gehalte van de nieuwe kerk in diverse koloniën en de vrijwillige participatie in opvoeding en opleiding van kolonisten, Africano's en Indianen versterkten de sociale onderscheiding van geletterd en ongeletterd publiek. De huidige sociale boven- en benedenlaag op Curaçao heeft dan ook oude koloniale, ook kerkculturele wortels.

Missionaire activiteiten hielden in dat de kerk zich niet zou uitputten in verbaal getuigenis voor morele en politieke zaken. Door wijs en concreet publiek beleid zetten predikanten zich in voor een 'gelukkig gemenebest' in haar milieu, o.a. door gebruik te maken van Indiaanse geneeswijzen, zo bepleitte de Middelburgse predikant Johannes de Mey dat in 1642 op Sint Eustatius en zijn Amsterdamse collega Johannes Megapolensis op Manhattan.

De sterke sociale betrokkenheid van de kerk met de samenleving werd in het bijzonder door diakenen waargemaakt. Zij ondersteunden vrijwillige educatie en strekten hun armenzorg uit tot allen. Zij hanteerden daarvoor een rendementsprincipe, door microkredieten te verstrekken voor optimale opbrengsten: zo weinig mogelijk geld lenen aan starters en pas zodra mensen op grond van hun persoonlijk verantwoordelijkheidsbesef goed werk leverden. De kerk legde geen belastingen op aan alle kolonisten, zoals kerk en overheid in Nieuw Engeland van bovenaf de koloniale verplichtingen reguleerden. Zij organiseerden voedselbanken en onderdak. Rijke kolonisten werd naar draagkracht gevraagd te geven voor dit doel, dus naar gelaagheid in verantwoordelijkheid. Giften stroomden binnen zodat diakenen uit voldoende fondsen konden putten ten behoeve van allen. Politieke grenzen waren smal getrokken, o.a. om bedelaars terug te werpen op eigen milieu. Het werd gedemonstreerd in scholing en in de bouw van armen- en weeshuizen op Manhattan onder de zorg van diaconale kerken.

Kortom

Vandaag zal niemand het verleden willen kopiëren, het is wel reden tot reflectie. Vanuit een historisch perspectief gezien lijkt mij er alles voor te zeggen dat gereformeerden ervoor (blijven) zorgdragen dat hun missionaire kerken in eigen milieu en temidden van andere volken en culturen bijdragen aan een kwalitatief sterk kerkelijk bestaansrecht. Dat houdt dan in de eerste plaats in dat missionaire kerken confessionele waarheidsvinding ontplooiën en werken aan waarlijk bijbelse Godsverering of liturgische gerechtigheid om zich als kerk van het Woord te profileren. Tegelijk kan het een aanbeveling zijn tot vast mondiaal overleg over predikantenopleidingen en training van kerkpersoneel.

Voor de sociale uitstraling van de kerk zou op basis van het verleden een coöperatieve relatie kunnen worden gezocht met politieke autoriteiten, economische instanties en educatieve instituten. En wel zo, dat er waar mogelijk en voor zover nodig naar samenwerking en universele contacten voor steun, politieke en/of financiële als subsidie, zou worden gestreefd om programma's uit te voeren ten dienste van de samenleving. In haar milieu zal de kerk vanuit haar missie zelf educatieve bijdragen leveren ten behoeve van allerlei bevolkingsgroepen om het persoonlijk geweten te stimuleren. Dit o.a. met de bedoeling onder allerlei mensen vroomheid en respect aan te wakkeren voor gezagsdragers, naar de mate waarin zij gezag ontvingen in kerk en samenleving. Het verschil tussen gezagsdragers en in zeggenschap werd destijds immers gedragen en bevorderd met het ultieme keurmerk van het gezag van de Schrift.

Bovendien zouden missionaire kerken dan in allerlei culturen pastorale hulp verlenen aan allen die op eigen familie, geloofsgemeenschap of andere instanties niet kunnen terugvallen en buiten de boot vallen. Die hulpverlening zal dan gericht zijn op ontwikkeling van persoonlijke verantwoordelijkheid van mensen in eigen milieu. Haar missie zou vanuit het hierboven omschreven historisch perspectief evenzeer een sterke diaconale hulpverlening omvatten. Daarbij zou worden omgezien naar alle mensen die aan zichzelf zijn overgelaten of overgeleverd om welke oorzaak ook. Door middel van een systeem van bemoedigingpremies en initiatieven zouden missionaire kerken haar bestaansrecht in eigen milieu kunnen waarmaken tot heil van allerlei volken en mensen.

Literatuurselectie:

- W. Frijhoff en L. Wessels, *Veelvormige dynamiek. Europa in het ancien régime 1450-1800*, Nijmegen 2006.
G.J. Schutte, *Het Indisch Sion*, Hilversum 2002.
R. Shorto, *Nieuw-Amsterdam. Eiland in het Hart van de Wereld*, Amsterdam 2004.
J. Venema, *Kinderen van weelde en armoede*, Hilversum 1993.

Dr. L.J. Joosse is zendingshistoricus, secretaris van de Missions Committee van de ICRC (International Conference of Reformed Churches) en predikant van de Gereformeerde Kerk te Groningen-West.

Gesprek met de engel

In Gal 3:19 staat dat de wet door engelen aan een bemiddelaar (Mozes) is gegeven. Daarop lijkt ook Hebr 2:2 te zinspelen. U moet zich eens voorstellen dat een hooggeplaatste engel bij Mozes kwam om hem de wet te geven. Hij is zo hooggeplaatst dat hij Mozes aanspreekt met jij, terwijl Mozes eerbiedig U tegen de engel zegt. De naam van de engel is: Sofar. Hij is een seraf. Er vindt een gesprek plaats ergens hoog op de berg Sinaï. Ik leg de mening van Calvijn en van Ursinus in de mond van Mozes en op zijn vragen antwoordt de engel.

W. Wierenga ■

Mozes: hebt U het 4^e gebod van de wet ook gelezen, Sofar?

Sofar: zeker heb ik dat, Mozes.

Mozes: ik vind dat zo'n vreemd gebod. Wat is nu toch de zin van 'een hele dag niets doen'?

Sofar: wij engelen, vooral de serafs onder ons, hebben daar eerst ook vreemd tegen aan gekoken. We hebben er met elkaar over gepraat. En zonder te beweren dat wij alles begrijpen wat Jahweh denkt en zegt, menen we toch de bedoeling van dat wat vreemde gebod samen te hebben ontdekt.

Mozes: ik kan U dus vragen stellen en de antwoorden zijn dan de antwoorden van het college van de serafim?

Sofar: natuurlijk mag je vragen stellen. Maar ik zou willen dat je eerst eens 24 uur over dit gebod nadenkt. Dat kan hier boven op de berg wel, want er zijn nog maar 20 van de 40 dagen dat je hier zult blijven, verstreken. Ik kom dan morgen terug en dan stel ik jou vragen en jij antwoordt zo goed mogelijk. Blijven er duistere punten over, dan kun je mij vragen stellen.

Mozes: zoals U wenst, Sofar. Dan ga ik nu aan de studie.

De volgende dag.

Sofar: en Mozes, ben je opgeschoten?

Mozes: Ik denk het wel, Sofar. Het was niet gemakkelijk, maar als je Jahweh wat kent, ga je dit gebod ook langzaam begrijpen.

Sofar: begin maar eens.

Mozes: wel, ik weet dat Jahweh nadat Hij alles had geschapen, op de zevende dag van die scheppingsweek heeft gerust. Ik denk dat het vierde gebod daarmee te maken heeft. Het staat er eigenlijk met zoveel woorden bij.

Sofar: dat is juist, Mozes.

Mozes: wij moeten Jahweh dus in zekere zin

navolgen. Hij rustte op de zevende dag van die week, en Hij wil dat wij op de zevende dag van elke week ook rusten. Misschien, zo dacht ik, moet het zijn: zo Jahweh, zo volk. Dan is die rust van de zevende dag dus een teken van het verbond dat Hij met ons als volk heeft gesloten. Bijna zou je kunnen zeggen: Jahweh en zijn volk rusten samen omdat ze bij elkaar horen.

Sofar: dat heb je heel goed uitgedacht, man! En goed onder woorden gebracht ook. Wij, serafs, waren ook tot die conclusie gekomen. Maar mensen kunnen toch niet echt op Jahweh lijken. Dus als je zegt: 'zo Jahweh, zo volk' is dat wel heel kras gezegd.

Mozes: dat besef ik. Ik zeg het ook met aarzeling. Maar ik denk ook dat we niet maar op Jahweh moeten lijken in het rusten op de zevende dag. Ik heb van Hem begrepen dat Hij eigenlijk wil dat we op Hem lijken in een veel diepere zin. Ik denk dat Jahweh bedoelt dat we heilig moeten zijn zoals Hij heilig is. Ik denk dat het daarom gaat. Hij noemt ons immers: een koninkrijk van priesters en een heilig volk. Hij heeft in gesprekken die ik met Hem mocht voeren wel eens gezegd: Ik ben heilig, wees jullie ook heilig.

Sofar: zo kennen wij Jahweh ook. Hij haat alles wat slecht en lelijk is. Maar... en nu stel ik je een heel belangrijke vraag, Mozes... moeten jullie dan juist niet heel hard aan het werk? Hard je best doen om heilig te worden.

Mozes: als ik nu ergens van overtuigd ben, seraf Sofar, dan wel hiervan dat wij nooit zullen bereiken dat we even heilig worden als we zouden moeten zijn. Hoe we zwoegen en zweten, we zullen nooit bereiken dat er niets slechts en lelijks in ons overblijft. Dat weet ik wel heel zeker. Ik ken mijn mensen, en ik ken mezelf.

Sofar: ik neem dat van je aan. Ik ben een

engel, dus ik weet dat allemaal niet uit eigen ervaring. Maar ik heb Jahweh ook wel eens horen zeggen: Ik moet nog wel veel aan mijn mensen veranderen.

Mozes: Dat bedoel ik ook. Wij zijn een heilig volk. Maar dat betekent, voorlopig althans, niet meer dan dat we een andere positie hebben dan de heidenen. Wij zijn uit de heidenen uitgekozen, we horen bij Jahweh op een heel bijzondere wijze. Dat is een geweldig voorrecht. Maar nu moeten we van binnen nog heilig worden. En als Jahweh dat niet zelf doet, dan komt het nooit zover.

Sofar: wat denk je, Mozes, zou je daarom misschien een dag niets moeten doen? Rusten? Omdat het toch niet lukt?

Mozes: seraf, u zegt het wat moeilijk. Nu zegt U het zo, dat rusten ongeveer hetzelfde is als wachten.

Wacht even. Ik begrijp het, geloof ik. Op de zevende dag van elke week rusten is dan dus: wachten en zeggen, doe iets aan ons, Jahweh. Maak U ons dan toch heilig. Rusten op die dag is dan: wachten en bidden, bidden en wachten. Ik heb ook begrepen dat Jahweh van plan is een grote Hersteller van alle dingen te sturen. Tegen Adam en Eva sprak Hij immers over iemand die de slang de kop zou vermorzelen.

Sofar: toe maar, verder denken in die lijn.

Mozes: met uw goedvinden... ik wil juist even terug. Even de zaak ophalen. Hij rusten, wij rusten. Wij op Hem lijken. Verbond. Sabbatdag: teken van het verbond. Zo Hij, zo wij. Meer dan rusten. Hij heilig, wij heilig. Dat is een eis, maar het is ook een belofte: Ik maak jullie heilig, zo grondig, dat er niets slechts en lelijks in je hart en leven overblijft. Hij zal dat doen door die persoon die Hij beloofde te sturen om de slang te vernietigen. En om alles wat die slang al vernield heeft, weer te herstellen. Naar dat herstel verlangen we. Maar het moet dus helemaal van Hem komen. Wij kunnen dat niet. Dus rusten als wachten en bidden. Zo goed samengevat?

Sofar: wij serafs denken dat dit inderdaad de bedoeling is. En nu verder denken.

Mozes: dat zou betekenen dat als die grote Reiniger gekomen is, dat rusten als wachten en bidden niet meer nodig is. Dat rusten wijst vooruit naar de Hersteller. Is die er, dan hoeven we in elk geval op Hem niet meer te wachten en om zijn komst niet meer bidden. Jahweh is dan, om het wat oneerbiedig te zeggen: Hij is dan aan de slag gegaan.

Sofar: Jahweh heeft mij eens gezegd, Mozes, dat een toekomstige dienaar van Hem... Hij noemde hem Paulus... het was zo vreemd, Mozes, het was net of Jahweh die man al zag, helemaal kende, alsof Hij met die man Paulus praten kon... alsof er voor Jahweh geen tijd bestaat, alsof Hij het verleden, heden, maar ook de toekomst in één blik overziet. Het was werkelijk bijna schrikbaar. Hij is zo verheven, zo anders dan engelen en mensen.

Mozes: meneer Sofar, u bent aan het afdwalen. U wilde toch iets over een toekomstige man Paulus vertellen.

Sofar: je hebt gelijk, Mozes. Maar Jahweh is zo groot en zijn denken is zo diep, dat wij engelen, ook voortdurend nog bijna in de war raken. Ik moest dat even kwijt. Goed, die Paulus. Jahweh vertelde me dat die man een keer een brief zou schrijven waarin namens God zou staan dat de mensen alle dagen gelijk mogen achten. En dat de sabbat als een soort schaduw voorbijgaat omdat degene om wie het gaat, is gekomen. Die grote Reiniger, bedoel ik.

Mozes: zou die man Paulus dat schrijven vóór of na de komst van die Hersteller?

Sofar: wat denk je zelf, Mozes? Het lijkt me een vraag ietwat beneden je niveau.

Mozes: die Paulus zal dat wel schrijven na de komst van die Hersteller. U hebt gelijk, dat was niet een erg snuggere vraag van me. Dus is de sabbat als rustdag een tijdelijke maatregel en een maatregel juist en uitsluitend voor ons als volk van God. Betekent dat 'tijdelijk' ook, dat het vierde gebod straks zijn tijd heeft gehad?

Sofar: wij denken van niet. Dat vierde gebod zal wel blijven. Herinner je eens die voorschriften die Jahweh gaf met betrekking tot het Pascha en het feest van de ongezuurde broden. Toen jullie nog in Egypte waren en de bevrijding bijna een feit was...

Mozes: Ja, ik begrijp U al. Jahweh sprak toen over feestdagen die we samen moeten vieren. Ik zal dat ook in mijn toekomstige boek over de uittocht, de exodus vermelden. We mochten op de eerste en zevende dag van dat feest niets doen. Maar we mochten, ja moesten het wel SAMEN vieren.

Sofar: daar zie je wat bij elkaar hoort. Rusten sluit niet uit dat er samenkomsten worden gehouden om te vieren, Jahweh verbindt die juist aan elkaar. Rusten en samenkomsten. Je zult daar nog wel meer van Jahweh over te horen krijgen, hebben wij begrepen.

Mozes: dus dat blijft het vierde gebod ook in de toekomst zeggen: samenkomsten houden en mee doen. Dat moet dus ook na de komst van de Hersteller en na Paulus? Eigenlijk geen wonder: er is dan nog meer te vieren immers dan nu! Bovendien zullen de mensen die samenkomsten wel net zo hard nodig hebben als wij nu.

Sofar: zo is het volgens ons precies. En dan moet je nog nadenken over het feit dat ook slaven en ook dieren op die zevende dag moeten rusten en zelfs ook iemand die niet tot jullie volk behoort maar in jullie midden vertoeft.

Mozes: ik heb daaruit begrepen dat we onze ondergeschikten en onze dieren vriendelijk moeten behandelen in plaats ze af te beulen met teveel werk. En die vreemdeling, ja die moet het bij ons beter hebben dan wij het hadden toen we vreemdelingen in Egypte waren en afgebeeld werden. Bovendien: als ik koning over Israël was, zou ik ook niet willen dat een vreemdeling het beeld van totale rust zou verstoren.

Sofar: ik denk dat je gelijk hebt met deze opmerkingen. Maar blijft er niet nog iets belangrijkers geëist in het vierde gebod. Denk eens goed na over de kern van dit gebod.

Mozes: ja, dat rusten en veranderd worden

zodat we heilig zijn en heilig leven... dat was de kern van de zaak. De Reiniger doet dat. Maar wij moeten ons dan wel, wat vreemd gezegd, aan Hem uitleveren. Zodat Hij in ons aan de slag kan. Eigenlijk blijft er na de komst van de Hersteller en ook als Hij al heel veel bereikt heeft, toch iets te bidden over. Namelijk, dat de Hersteller ons ook daadwerkelijk herstelt zodat we van dezelfde geest worden als Hij.

Sofar: wij serafs noemen dat onder elkaar: de geestelijke rust. Dat mensen al het zondige en lelijke leren haten en laten. En zo de volmaakte heiligheid al in het leven in déze wereld beginnen. Jahweh noemt die volmaakte toestand op een herstellende wereld wel eens: de eeuwige sabbat. En Hij zegt, dat de Hersteller er voor zal zorgen dat mensen die eeuwige sabbat in dit leven al beginnen.

Mozes: dan houden we dus drie dingen over, ook als de sabbat is afgeschaft. Tussen haakje, Sofar, komt er ook een andere dag in de plaats van die zevende dag als sabbat?

Sofar: weer een vraag beneden je stand, Mozes. Wat denk je: zouden de mensen na de komst van de Hersteller een andere dag van Jahweh als rustdag krijgen opgelegd? Om heen te wijzen naar de komst van de Hersteller. Die is dan toch gekomen?

Mozes: maar er zullen toch samenkomsten gehouden moeten worden. Dat hebt U net zelf gezegd. Zo dom is mijn vraag ook weer niet.

Sofar: wij hebben het zo bekeken: als die samenkomsten maar gehouden worden. Op maandag of dinsdag of woensdag... als ze maar gehouden worden. Wij hebben geconcludeerd dat dit een ondergeschikte kwestie is die Jahweh aan zijn mensen van de toekomst te beslissen over laat. Al weet Hij wel welke het dag het vooral zal worden. Op de dag dat Jahweh de Reiniger een geweldig eerbewijs doet toekomen.

Mozes: U bedoelt zeker de dag dat Jahweh Hem op de troon van David plaatst. Enfin, dat zoeken ze dan maar uit.

Sofar: die dag, welke het ook wordt, is dan geen rustdag, maar een samenkomstendag.

Mozes: Maar om naar de samenkomsten te kunnen gaan, moeten de mensen van God toch ook hun werk laten rusten.

Sofar: dat punt hebben wij als serafs niet besproken. Maar het lijkt mij voor de hand liggen dat mensen dan inderdaad hun werk maar een poosje moeten laten voor wat het is om naar de samenkomsten te gaan. Jullie mensen, kunnen evenmin als wij tegelijk op twee plaatsen zijn. Heel anders dan onze God Jahweh.

Mozes: (peinzend) het zal wel een beetje afhangen van wat voor soort werk het is dat je moet laten liggen. Stel er ligt iemand in het water en hij verdrinkt bijna... moet een ander dan zeggen: ik heb geen tijd om die man te helpen, anders ben ik niet op tijd bij de samenkomst? Of als net een koe aan het kalven gaat? Of als een komende storm het gewas dreigt te vernielen... misschien moet je dat werk dan vóór laten gaan... Het lijkt me dat zulk 'werk' gaat vóór het bezoeken van een samenkomst. Misschien vinden de mensen nog wel aller-

lei dingen uit om het leven gemakkelijker te maken. Laten we eens zeggen: een soort ding dat de wekelijkse was voor hen doet. Een wasmachine. Die kunnen ze dan volstoppen vóór ze naar de samenkomst gaan en die doet dan ondertussen het werk. Of een machine waar ze zo lekkere spullen uit kunnen halen. Een muntstuk er in en daar komt het aan. Bij de Farao heb ik ook indrukwekkende uitvindingen gezien. Eerlijk gezegd, vind ik dat als je van zulke dingen gebruik maakt, de samenkomsten niet op de tweede plaats zet. En echt rusten om het rusten zelf is afgeschaft... Al met al zal er, denk ik, wel heel wat veranderen als je alle dagen gelijk mag achten.

Sofar: Mozes, laten we ons nu niet in details verliezen. Ze zullen in die latere tijd wel geestelijk genoeg zijn om zulke dingen goed te regelen.

Mozes: er blijven dus drie dingen altijd gelden betreffende het vierde gebod. Mag ik het U nog één keer voorleggen. Eén, echt punt één: De Hersteller aan en in je laten werken om vooruit te komen in een heilig leven. Twee: regelmatig samenkomsten houden om God te danken en je geloof te laten bouwen; liefst elke week op dezelfde dag voor de regelmaat. Met zoveel rust op die dag als voor het bezoeken en overdenken van de samenkomsten goed is. Drie: goed zijn voor ondergeschikten, zwakken in de samenleving en ook voor dieren. Dan lijkt je ook wat op Jahweh, die opkomt voor de zwakken en armen onder zijn volk.

Sofar: Ik denk dat je het goed hebt samengevat, Mozes. Maar ons gesprek heeft nu lang genoeg geduurd. Ik denk dat Jahweh nog wel wat anders voor mij te doen heeft. Wij staan met vreugde altijd klaar om te doen wat Hij wil en ons opdraagt. We worden ook nooit moe. Misschien komen jullie door die Reiniger ook nog eens zover. Sjalom aleikum.

Ds. W. Wierenga is emerituspredikant van de Gereformeerde Kerk te Helpman-Groningen en woont te Midlaren.

Pretoria-Maranata (voor het zendingswerk van de Vrije Gereformeerde Kerken in Zuid-Afrika) - **beroep aangenomen:** T. de Boer te Amersfoort-Zuid;
Amersfoort-Nieuwland - beroep aangenomen: C. Beiboer te Hattem-Noord

Geref. Kerkboek 2006 lied 73: 'Ik zag de hemel nieuw en nieuw de aarde'

lied van de week

In 1951 verscheen bij uitgeverij J.H. Kok N.V. te Kampen een bundeltje liederen onder de titel 'Heilige Gezangen in het Nederlands berijmd door Adriaan van Boven'. Het boekje bevatte berijmingen van verschillende oud- en nieuwtestamentische liederen of passages met een hymnisch karakter. Het laatste van de in totaal 24 liederen is opgenomen in de nieuwste uitgave van het Gereformeerd Kerkboek onder nummer 73: 'Ik zag de hemel nieuw en nieuw de aarde'.

A. de Heer ■

In het voorwoord bij zijn liedbundel schrijft Adriaan van Boven (pseudoniem van Wolter van der Kamp) wat de aanleiding was tot deze uitgave. In het nummer van augustus 1946 van 'Organist en Eredienst', het blad van de Gereformeerde Organistenvereniging, schreef de toenmalige voorzitter van deze organisatie, ds. D.W.L. Milo, een artikel over 'Een Geneefs gezangboek'. Na te hebben uitgewijd over het verbazingwekkende van deze titel - want hebben we niet altijd gedacht dat er uit Genève (i.c. Calvijn) slechts berijmde *psalmen* en een afwijzing van *gezangen* komen? - beschrijft Milo dan het bundeltje *Les saints cantiques, recueillis tant du Vieul que du Nouveau Testament, mis en rime françoise par Theodore de Bèze*.¹

Het boekje bevatte 17 berijmingen van oud- en nieuwtestamentische passages. Elk lied was voorzien van een korte inleiding en is afgedrukt met de bijbeltekst ernaast. De berijmde tekstgedeelten zijn de volgende: Deut. 26:3, Ex. 15, Deut. 32, Richteren 5, 1 Sam. 2, 2 Sam. 7:18 vv, 2. Sam. 23:2-4, Jes. 5, Jes. 12, Jes. 38:10 vv, Jona 2:3-11, Hab. 3, Luk. 1:46 vv., Luk 1:68 vv. en Luk 2:29 vv. Het gaat niet om willekeurig uitgekozen bijbelpassages, maar om de zogenoemde *cantica*, liederen uit Oude en Nieuwe Testament buiten het Boek der Psalmen. Deze cantica hadden sinds eeuwen een vaste plaats in het repertoire van de kerk

Nadat Adriaan van Boven het artikel van Milo over De Bèzes bundel had gelezen, ging hij zelf aan de slag. 'De hierachter gepubliceerde 'Heilige Gezangen' zijn een poging om de draad weer op te nemen...' schrijft hij in zijn voorwoord. Van Boven neemt de titel over en voorziet naar voorbeeld van De Bèze elk lied van een korte inleiding en plaatst de bijbeltekst

ernaast. Wel maakt hij zijn eigen keuze als het gaat om bijbelteksten. Verschillende oudtestamentische teksten laat hij achterwege, en hij voegt een aantal nieuwtestamentische toe, vooral uit Openbaring ('in navolging van Totius'). Zo berijmde hij de brieven aan de zeven gemeenten, liedpassages uit de hoofdstukken 4, 5, 11, 12, en 19 en als laatste Openb. 21:1-8.

Van Boven berijmde meer dan alleen de liederen uit zijn *Heilige Gezangen*. Ook in 1951 verscheen een uitgave met een aantal berijmde psalmen, 15 *Psalmen in het Nederlands Berijmd* (Kok, Kampen). Uit deze bundel zingen de geref. (vrijg.) kerken nog altijd de berijmde psalm 17.

Van de liederen uit de *Heilige Gezangen* kregen twee een plaats in de Schriftberijmingen van de Christelijke Gereformeerde Kerken (1987), nl. 'Nu is verschenen al Gods heil en kracht' en 'Ik zag de hemel nieuw en nieuw de aarde'. Beide liederen ondergingen daarbij een aantal tekstuele wijzigingen.

Tekst en melodie

Adriaan van Boven gaf zijn berijming van Openb. 21:1-8 de titel 'Een nieuwe hemel en een nieuwe aarde' mee. Zijn inleiding luidt: 'Johannes ziet een nieuwe hemel en een nieuwe aarde en het nieuwe Jeruzalem, versierd als Christus' bruid. Hij hoort een stem uit den hemel, waardoor God belooft, dat Hij hun God zal zijn, alle tranen van hun ogen afwissen en hun de erfenis van allen zal geven. Maar Hij dreigt, dat de vreesachtige en andere onboetvaardige zondaren hun deel zullen hebben in den poel des vuurs'.

Van Bovens berijming volgt de bijbeltekst nagenoeg naadloos; de enige vrijheid die hij

zich veroorloofd is de verwijzing naar hoofdstuk 14:7 in strofe 2 r. 4 ('Wiens gramschap brandd' in zeven gouden schalen' en hier en daar wat toevoegingen als 'die doen naar zijn gebod' (str. 3 r. 3) of 'Hun lied zal 't Lam, dat voor hen stierf, verhogen' (str. 4 r. 4). Zijn berijming bestaat uit 7 coupletten van elk vier regels.

De Bèze gebruikte in zijn bundel vooral melodieën uit het nog prille Geneefse Psalter. Van Boven volgde dat voorbeeld, twee uitzonderingen daargelaten. Voor 'Ik zag de hemel nieuw en nieuw de aarde' koos hij de melodie van psalm 87, een van de meest bekende uit het Geneefse psalter. De melodie is geschreven in de myxolydische modus, een melodie met een opvallend beperkte omvang; ze beweegt zich hoofdzakelijk tussen *fr* en *bes*. Alleen in de eerste regel wordt *dr* aangedaan, en in r. 2 *d2*, maar dat is het dan ook. Voor het overige vier tonen en het is een intrigerend te zien hoe met deze beperkte middelen een prachtige melodie is gemaakt.

De keuze

Als het gaat om het indrukwekkende visioen van Openb. 21 kunnen we inmiddels kiezen uit verschillende liederen. Uit het Liedboek 114 'Ik zag een nieuwe hemel zich verheffen' en 115 'Die op de troon zat zeide', beide van de hand van Willem Barnard. Uit het Gereformeerd

Kerkboek 72 'Jeruzalem is hemels' en 74 'Als een bruid op haar mooist', beide van Ria Borkent (en beide al eerder in de bundel 'Negentig Gezangen'). Het is de vraag wat het lied van Adriaan van Boven daar aan toevoegt, want er moet een reden zijn om het te presenteren en vervolgens vrij te geven.

Om eerlijk te zijn: Van Boven is geen groot dichttalent, hij is eerder iemand die er in slaagt om een prozatekst heel aardig op rijm te krijgen. Zo nu en dan krijgt zijn tekst even vleugels, zoals bijvoorbeeld in de eerste regel 'Ik zag de hemel nieuw en nieuw de aarde', maar voor het overige valt zijn tekst het beste te typeren als een trouwe weergave van de bijbeltekst op rijm. Is dat dan niet voldoende? Dat ligt eraan wat je zoekt. Een bijbelpassage die je dankzij een berijming ook kunt zingen? Of een lied dat de bijbeltekst niet per se letterlijk volgt (maar wel volledige bijbels van toon is) en dat die tekst laat *zingen* (en dan in overdrachtelijke zin)?

Noot:

1. In principe kan iedere predikant die vanaf 1951 in Kampen aan de Broederweg is afgestudeerd dit boekje kennen, want nadat D.W.L. Milo het bij een antiquaar had gezien (1946) kon Van Boven in 1951 melden dat het inmiddels aanwezig was in de bibliotheek van de TH aan de Broederweg. Zie ook G. van Rongen, *Met al de heiligen. Liturgie in hemel en op aarde* dl. III, p. 100.

HOOFDREDACTEUR:

Prof. Dr. B. Kamphuis

EINDREDACTEUR:

Dr. E.A. de Boer

OVERIGE REDACTIELEDEN:

Dr. A.L. Th. de Bruijne, Drs. I.D. Haarsma, Prof. Dr. G. Kwakkel, Drs. B. Luiten, Prof. dr. S. Griffioen, J. Westert.

MEDEWERKERS:

J.J.D. Baas, J.M. de Jong, Ds. G. Riemer, Dr. J. Smelik, Drs. H. Veldman

BESTUURSLEDEN STICHTING

DE REFORMATIE:

A. Verhoeff (voorzitter),
Drs. B. Bos (secretaris),
F.H. Haveman (penningmeester)

BLADMANAGEMENT:

Mevrouw M.T. Kremer
Scholma Druk bv, Postbus 7
9780 AA Bedum, tel. 050 3013636

Alle stukken voor de redactie bij voorkeur per E-mail: reformatie@scholma.nl, ingeval per post via bovengenoemde postbus.
Uitgever: Print Media bv, Bedum
Technische realisatie:
Scholma Druk bv, Bedum

ADMINISTRATIE EN

ADVERTENTIES:

Scholma Druk, postbus 7,
9780 AA Bedum.
Telefoon: 050 - 3013636.
Fax: 050 - 3012732
(o.v.v. Reformatie).
E-mail: reformatie@scholma.nl
Aanlevering advertenties in overleg.
ING Bank: 66.30.92.620

ABONNEMENTSPRIJZEN:

€ 49,95 per jaar
studenten € 19,50;
buitenland € 130,00
- abonnementsjaar loopt van
1 januari t/m 31 december
- opzegging van het abonnement dient 1 maand voor aanvang van het nieuwe abonnementsjaar schriftelijk of per e-mail te geschieden (voor 1 december)
Losse nummers € 1,50 (incl. porto).

De Reformatie is op Daisy cd-rom verkrijgbaar bij de Chr. Blindenbibliotheek voor blinden en slechtzienden. Tel. (0341) 565477.

ADVERTENTIES (acquisitie en verkoop):

J. Hoogenboom, tel. 050-4091204,
fax 050-4091252
e-mail: info@hoogenboom-communicatie.nl
Prijs: € 0,45 per mm.
Contracttarief op aanvraag.

Zonder schriftelijke toestemming van de uitgever is het niet toegestaan artikelen uit dit blad over te nemen.

Web: www.dereformatie.nl
ISSN 0165-5191

Geref. Kerkboek 2006 lied 11:

‘Hoor, Israël, de Here’

‘Hoor Israël de Here’ is een berijmde weergave van Deuteronomium 6:4-9. De dichter is Andre F. Troost. Het bijbelgedeelte dat aan dit lied ten grondslag ligt is in de joodse liturgie bekend als het *Sjema* of *Sjema Jisrael*, de kern van het synagogale gebed.

A. de Heer ■

André F. Troost (geb. 1948) publiceerde ‘Hoor Israël de Here’ in zijn bundel *Bedelen om Licht* (Den Haag 1981). Vervolgens nam hij het ook op in zijn verzamelbundel *Zingende Gezegend* (Zoetermeer 1995). Vanuit die bundel selecteerden de Deputaten Kerkmuziek van Zuidhorn 2002 het lied. De synode van Amersfoort-Centrum 2005 gaf het vervolgens vrij voor gebruik en het lied werd opgenomen in de nieuwe uitgave van het Gereformeerd Kerkboek en het Supplement bij het oude kerkboek.

Tekst

Het lied is een berijming van Deut. 6:4-9. De achtregelige coupletten volgen de tekst op de voet: de verzen 4-5 in str. 1, 6-7 in 2 en 8-9 in 3. De laatste twee regels van het laatste couplet zijn een toevoeging in de vorm van een korte lofzegging: ‘Looft God, o gij verlost, looft God! Hij bracht u thuis’.

De berijmde bijbelpassage staat zoals gezegd bekend als het *Sjema*. Om precies te zijn, het vormt er de kerntekst van; het gehele *Sjema* bestaat uit Deut. 6:4-9, Deut. 11:13-21 en Num. 15:37-41. Het gaat in deze tekst om het horen naar Gods geboden. ‘Horen’ is dan niet ‘aanhoren’, geluid waarnemen, maar wijst op horen in de zin van ‘in je opnemen’, ‘je eigen maken’, ‘er naar doen’. Het is een zaak van het hart, de ziel, de kracht. Vandaar de aanwijzingen om Gods woorden je kinderen in te prenten, er voortdurend over te spreken, ze als een teken op arm en voorhoofd te dragen, ze op deurposten en stadspoorten aan te brengen. In de bijbeltekst is steeds sprake van en-en-combinaties: hart en ziel en kracht, thuis en onderweg, liggen en staan, arm en voorhoofd, deurposten en stadspoorten. In de liedtekst komt dat op verschillende plaatsen terug, zie strofe 1 r. 3, 6 en 7, str. 2 r. 4, 6 en 7 en str. 3 r. 4 en 5. Meestal zijn de combinaties direct aangereikt door de bijbeltekst, soms ook niet.

Melodie

Troost schreef zijn liedtekst op de melodie van

lied 288 uit het Liedboek, ‘Eens komt de grote zomer’. Naderhand schreef Willem Vogel een eigen melodie voor dit lied, maar de structuur lag vast: acht korte regels van afwisselend 7 en 6 lettergrepen, de oneven regels met vrouwelijk rijm (‘Here’ - ‘eren’, ‘-minnen’ - ‘-zinnen’) en de even met staand (‘God’ - ‘-bod’, ‘nacht’ - ‘kracht’). Verder een eenvoudig rijmschema: ABABCD CD.

Willem Vogel schreef bij deze structuur een sobere melodie in a-klein (of: aeolisch). Het is een melodie die bestaat uit viermaal twee regelparen. Elk van die regelparen loopt in elkaar over zonder rust en wordt vervolgens afgesloten met een halve rust. Het ritmisch verloop is steeds hetzelfde: de regel begint met een halve notenwaarde, dan vier kwarten en vervolgens twee (in de oneven regels) of één halve (in de even regels). Zo krijgt de melodie een eigen cadans.

Alleen in de slotregel wordt dit doorbroken door een syncope (de tweede noot op ‘ge-heel’ is lang). Het tempo waarin de melodie genomen moet worden, is rustig vloeiend, uitgaande van de halve noot.

Gebruik

‘Hoor Israël de Here’ is opgenomen in de rubriek bijbelliederen. In het register op liturgisch gebruik, p. 882 achter in het kerkboek, staat het genoemd bij de Tien Woorden. Vooral op die plaats in de dienst kan het lied goed worden gezongen, ná de lezing van de Tien Woorden; de plaats in de Bijbel wijst ook in die richting, want vlak vóór Deut. 6 zijn die Tien Woorden zelf te vinden (Deut. 5). In het directe verlengde hiervan kun je ook denken aan het zingen van dit lied als zondag 34 uit de Heidelbergse Catechismus aan de orde is. Daarnaast kan het lied ook gezongen worden als afronding van de Schriftelezing(en).

Anje de Heer is musicus en publicist liturgie en kerkmuziek. Zij verzorgt voor de deputaatschappen Eredienst en Kerkmuziek het Steunpunt Liturgie.